



Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi

*Institute of Public Administration
Journal of Social Sciences*

Kış/Aralık 2021 Sayı 1

TÜRKÇE VE ALMANCA ATASÖZLERİNDE AİLE VE AKRABALIK İLİŞKİLERİNİN KÜLTÜRDİLBİLİM AÇISINDAN İNCELENMESİ

**Investigation of Family and Kinship Relations in Turkish and
German Proverbs in Terms of Cultural Linguistics**

Öğr. Gör. Asuman YAPRAK

Kastamonu Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu
Kastamonu/TÜRKİYE
ayaparak@kastamonu.edu.tr



0000-0003-4179-4268

Geliş Tarihi/Received: 11.06.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 23.08.2021

Atıf/Citation

Yaparak, A. (2021). Türkçe ve Almanca Atasözlerinde Aile ve Akrabalık İlişkilerinin Kültürdilbilim Açısından İncelenmesi. *Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*. (1), 165-191.

Kamu Yönetimi Enstitüsü
Türkiye Kamu Çalışanları Kalkınma ve Dayanışma Vakfı kuruluşudur

Öz

Dil toplumsal anlaşmayı ve bireylerin düşüncelerini ifade etmesini sağlayan bir iletişim aracıdır. Dil aracılığıyla insanın manevi varlığı ifade edilmekte ve bu doğrultuda bir toplumun birçok özelliği dil sayesinde ortaya konabilmektedir. Toplumun önemli yapı taşlarından biri olan kültür de bu özelliklerden biri olmakla birlikte kuşaklar arası aktarım sonucu oluşmaktadır. Dil kültürü hem kurmakta hem de geliştirmekte ve dolayısıyla bir toplumun varlığının devamını mümkün kılmaktadır. Bir toplumun kültürel birikimini ve düşüncelerini yansıtan en önemli yazılı kaynaklardan biri ise atasözleridir. Yüzyıllar boyunca yerel diller, o yüzyılların bilgeliğini yansıtan çok sayıda atasözü ortaya koymuştur. Çok az kişinin okuryazar olduğu yıllarda, yasalar ve davranış kuralları kısa, hatırlaması kolay sloganlar halinde yazıya dökülmüş ve günümüz temel, davranış ve görgü kurallarını şekillendirmiştir. Ulus-devlet anlayışının benimsenmesi ile birlikte atasözleri, milli ruhun, toplumsal kültür ve geleneklerin bir aynası haline gelmiştir. Bunun yanı sıra atasözleri, nesilden nesile aktarılan, genellikle geleneksel ve toplumsal olarak kabul gören görüşler, yargılar, önyargılar, kurallar, uyarılar, tavsiyeler, yasaklar vb. öğreti veya genelleyci ifadeler şeklinde de karşımıza çıkmaktadır. Kavramsal çerçevede atasözleri ele alınacak olursa Almancada atasözü anlamına gelen “Sprichwort” kavramı “çok konuşulan kelime” ve “bilgelik içeren kısa akılda kalıcı cümle” anlamına gelirken, Türkçede “atasözü” atalarımızdan bizlere nesilden nesile aktarılan, “uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbimesel” olarak tanımlanmaktadır. Özellikle halkbilim ve dilbilim alanlarında atasözleri popüler araştırma konusu olarak karşımıza çıkmakta ve son zamanlarda milli dünya görüşünü ortaya koymak için önemli bir görev üstlenmektedir. Bu doğrultuda çalışmada öncelikle dil-kültür ilişkisi ve kültürdilbilim açısından atasözleri teorik olarak ele alınmıştır. Ardından Türk ve Alman atasözlerinde yer alan "akrabalık ilişkileri" karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu yapılırken akrabalık kültürüne ilişkin benzerlik ve farklılıklar ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Horst ve Annelies Beyer tarafından derlenen *Atasözleri Sözlüğünde (Sprichwörterlexikon)* aile ve akrabalık ile ilgili atasözleri taranarak Türkçeye çevrilmiştir. Ayrıca Ömer Asım Aksoy’un derlemiş olduğu *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* taranmış, aile ve akrabalık ile ilgili atasözleri sınıflandırılmış ve belirlenmiş olan atasözleri kültürdilbilimsel açıdan analiz edilmiştir. Çalışmada ele alınan aile ve akrabalık ilişkilerini içeren atasözlerinde anlam ve içerik açısından büyük ölçüde benzerlik ve farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca Türk dilinin aile ve akrabalık kavramları açısından Alman diline göre daha zengin bir sözvarlığına sahip olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dil, Kültür, Kültürdilbilim, Almanca-Türkçe Atasözleri, Aile ve Akrabalık İlişkileri

Abstract

Language is a communication tool that enables social agreement and individuals to express their thoughts. The spiritual existence of man is expressed through language, and many characteristics of a society in this direction can be revealed through language. Culture, which is one of the important building blocks of society, is also one of these features, and it is formed as a result of intergenerational transmission. Language both establishes and

develops culture and therefore makes it possible to continue the existence of a society. One of the most important written sources reflecting the cultural accumulation and thoughts of a society are Proverbs. Over the centuries, local languages have come up with numerous proverbs that reflect the wisdom of those centuries. In the years when few people were literate, laws and codes of conduct were written in short, easy-to-remember slogans and shaped today's basic, behavioral and etiquette rules. With the adoption of the nation-state understanding, proverbs have become a mirror of the national spirit, social culture and traditions. In addition, proverbs are traditional and socially accepted views, judgments, prejudices, rules, warnings, recommendations, prohibitions, etc., which are passed down from generation to generation. It also appears in the form of doctrinal or generalizing statements. If the proverbs are taken into account in the conceptual framework, the concept of "Sprichwort", which means proverb in German, means "a widely spoken word" and "short catchy sentence containing wisdom", while in Turkish, "proverb" is "spoken based on long trials and observations", which is passed down from generation to generation, from our ancestors to the public. It is defined as a costly word, saying, parable, argument, proselytizing". Especially in the fields of folklore and linguistics, proverbs appear as a popular research topic and have recently become an important tool to reveal the national worldview. In this direction, the study primarily deals with the relationship between language and culture and proverbs from the point of view of cultural science theoretically. Then the "kinship relations" contained in Turkish and German proverbs were examined comparatively. While doing this, it was tried to reveal the similarities and differences regarding the kinship culture. In this context, proverbs about family and kinship were scanned and translated into Turkish in the *Dictionary of Proverbs (Sprichwörterlexikon)* compiled by Horst and Annelies Beyer. In addition, the *Dictionary of Proverbs and Idioms* compiled by Ömer Asım Aksoy was scanned, the proverbs related to family and kinship were classified and the determined proverbs were analyzed in terms of cultural linguistics. As a result of the study, it has been concluded that the proverbs that contain family and kinship relations show great similarities and differences in terms of meaning and content. Additionally, it has been found that the Turkish language has a richer vocabulary than the German language in terms of family and kinship concepts.

Keywords: Language, Culture, Cultural Linguistic, German and Turkish Proverbs, Family and Kinship Relations

Giriş

Toplumunu oluşturan bireyler arası iletişimi ve buna bağlı olarak toplumsal anlaşmayı sağlayan "dil", yerleşik bir sistem olarak kullanılan önemli araçlardan biridir. Bu anlamda dil, bireylerin düşüncelerini bildirmek ve bu düşünceleri eyleme geçirmek için üzerinde anlaşılmiş sözcükler veya işaretler aracılığıyla somutlaşır. Dolayısıyla dil, bireyin dünya üzerindeki varlığının temel modu ve dünyaya ilişkin her şeyi bünyesinde barındıran bir formdur. Birey toplumuna

dair ilk yönelimi o toplumun dilini öğrenmesiyle gerçekleştirir. Doğal olarak, birey, ancak dil aracılığıyla bir topluma ait olur ve toplumsallaşır.

Bir toplum ve o toplumun kültürü en iyi dil aracılığıyla tahlil edilebilir. İnsanın toplum içindeki yerini ve değerini belirleme fonksiyonu açısından dil, esasında insanı insan yapan niteliklerin de başında gelir. İnsanın duygu ve düşüncelerini, taleplerini bütün yönleriyle açığa vurması ve hatta yaşamını sürdürebilmesi ancak dil aracılığıyla mümkündür (Ergin, 2009: 3, Aksan, 2015: 12).

Dil kültürün ifade araçlarından biri olarak ve bir toplumun kültürünü yansıtan bir ayna işlevine sahip olduğundan kültürün gelişimi dilin gelişimini etkilemekte, dilin gelişimi ve zenginleşmesi yine kültürün her açıdan gelişmesi için gerekli bir unsur olmaktadır (Akarsu, 1998: 21; Kaplan, 2018: 37; Gökberk, 1997: 13). Her toplumun kendi doğasına ve yapısına/kültürüne uygun yazılı olan veya olmayan yasaları ve bu yasalar doğrultusunda işleyen kuralları olduğu gibi yine kendisine öz duygusu, zevki, edebiyatı ve özellikle halk edebiyatının en zengin kısmını teşkil eden atasözleri vs. vardır. Ancak, toplumun ortaklaşa ürettiği bu tür düşünce ürünleri arasında bir toplumun ulus haline yükselişini, kültür ve medeniyet seviyesini, dolayısıyla her bakımdan bütün benliğini tam anlamıyla aksettiren başlıca araçlardan biri de kuşkusuz atasözleridir (Dilçin, 2000: 15). Bu çerçevede atasözleri bir toplumun hem dilinin hem de kültürünün kuşaktan kuşağa aktarımında önemli bir işlev görürler.

Bu açıklamalar çerçevesinde çalışmada Türk ve Alman atasözleri karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Her iki toplumun ürettiği tüm atasözlerinin tespit edilmesi ve karşılaştırılması doğal olarak mümkün olmayacağından sınırlılık olarak aile ve akrabalık ilişkilerini ifade eden atasözleri değerlendirmeye alınmıştır. Bu yapılırken karşılaştırmalı kültürbilim yaklaşımı yöntem olarak kullanılmıştır. Çünkü, kültürbilim toplumların soyut kültür değerleri prizması ışığında hem tarihi hem de mevcut dilsel gerçekleri inceler (Dalkılıç 2015: 343-362). Buna göre, her iki toplumdaki ilgili atasözlerinden hareketle, söz konusu bu toplumların aile ve akrabalık ilişkilerine bakışları incelenmektedir.

1. Dil ve Kültür İlişkisi

Kültür; karmaşık, bütünlendirici ve kuşaklar arası aktarım sonucu oluşmuş değerler sistemi olarak ifade edilebilir (Kaplan, 2018: 49). Kültürün var olması için o kültürü paylaşacak, üretecek, yeniden tanımlayıp

yaygınlaştıracak, bir sonraki kuşağa aktaracak etkileşim halinde yaşayan bir insan topluluğuna gerek vardır. Kültürün sürekli yenilenen ve değişen bir sistem olması örgütlü kitleler halinde yaşayan bireyleri, dolayısıyla toplumları şekillendirmesi sonucunu doğurur.

Kültürün bütünleştiriciliğini hem yatay hem de dikey işleyen bir özellik olarak algılamak gerekir. Kültür, kalıtım olması yönüyle farklı kuşakları birbirine bağlarken, etkinlik olmasıyla da aynı kuşağın ve aynı zamanın üyelerini ortak ve ana hatlarıyla üzerinde uzlaşmış/anlaşmış değerler, inançlar, sorun çözme biçimleri, amaç ve hassasiyetler etrafında toplar ve bireylere toplumsal bir kimlik ve toplumsal aidiyet kazandırır (Uygur, 2018: 19). Toplum belli bir çevre, belirli bir kültür birikimi etrafında örgütlenmek suretiyle varlığını devam ettirir. Bu var oluş toplumu oluşturan bireylerin günlük yaşam sırasında karşılaşılan sorunlara karşı toplumun tüm üyelerince başvuru çözüm üretmekte, yaşam karşısında bireylerin ne tür bir duruş sergileyeceklerini tanımlamaktadır. Bu açıdan, kültürün yaşatıldığı toplumun değerlerini belirlemek gibi kapsayıcı bir niteliği vardır ve esasında insanın doğal varlığıdır. Bu anlamda kültür, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğin ölçüsünü gösteren bir nevi zihinsel haritalar hükmünde araçların hepsidir (Gökçalp, 2018: 21; Kalkan, 2020: 9).

Kişinin tutum ve davranışlarını dış dünyaya yansıtan en önemli araç olan “dil” vasıtasıyla bireyden bireye, kurumlara, topluma; onların kişilik ve iletişim bağlamında da kurumlardan kurumlara, toplumlardan toplumlara ve kuşaklardan kuşaklara aktarılır. Kültürel iletişim mekanizması olarak dil, toplumda hem kültürü yayıcı hem de başka kültürlerin öğrenilmesini ve toplumsal olarak içselleştirilmesini sağlayıcı işlev de görmektedir (Kongar, 2013: 78). Nitekim toplum üyelerinin büyük çoğunluğu, kültürün ayrı türden öğelerini içten bir bütünde toplarken, gösterge olarak, o kültüre damgasını basan dili kullanırlar (Güvenç, 2013: 127). O halde, dil ile kültür arasındaki ilişki, içten bir varlık bağlamıdır. Dil ile kültür ilişkisi, içerik ve biçimce son derece zengin bir iç içe örülmedir (Köktürk, 2017: 151).

Dil hem düşüncenin hem kültürün hem de iletişim aracıdır. Düşünce, dile aktarılmadığı sürece bilgiye dönüşemez. Bilgi, dilin aracılığı olmadan aktarılamaz ve öğretilemez. Dolayısıyla kültür-dil-düşünce üçgeni sürekli olarak birbirini beslemekte, birinin ilerlediği veya gerilediği durumda diğeri de doğal olarak ilerlemekte veya gerilemektedir.

2. Kültürdilbilim Açısından Atasözleri

İnsanın kendisini ifade etmek için kullandığı en temel iletişim aracı olan dil, her şeyden önce duygu ve düşüncelerin dile getirilmesidir. Kültür ise bir toplumun maddi ve manevi olarak ortaya koyduğu değerler bütünüdür. Bu bağlamda ulusal kültürün temel bir unsuru olan dil ve kültür arasında sıkı bir ilişki olduğu açıktır. Dilbiliminde bu ilişki disiplinler arası bir alan olarak 20. yüzyılın sonlarına doğru oluşmaya başlayan dil ve kültür etkileşim ilişkisi üzerine odaklanan kültürdilbilim tarafından incelenmektedir. Kültürdilbilim, bu çerçevede toplumların soyut kültür değerleri ışığında hem tarihsel hem de güncel dilsel gerçekleri inceler. Buna göre kültürdilbilim, dilbilim ve kültürbilimin kesiştiği noktada ortaya çıkan ve toplumların dillerinde yer edinen ve dillerine yansıyan kültür anlamlarını inceleyen bir bilim dalı olarak öngörülmektedir (Dalkılıç, 2015: 343-362).

Kuşkusuz toplumların dillerine yansıyan ve toplumların kültürel birikimlerini ve düşüncelerini yansıtan en önemli dil içeriklerinden biri atasözleridir. Atasözleri, ataların düşüncelerini, öğütlerini kısa ve öz cümlelerle belirten özlü sözlerdir. Atasözlerinde yer alan kültürel unsurları ortaya çıkarmak için kültürdilbiliminden yararlanılmaktadır. Kültürdilbilimin temel kavramlarından olan konseptleştirme olarak bilinen kültürel şema, kültürel kategori ve kültürel metafor kullanılarak atasözlerinin kültürel içeriği ortaya çıkarılabilir. Kültürdilbilim sayesinde atasözlerinin kültür geçmişleri incelenerek, atasözlerinin derin anlamları açıklanabilmektedir (Açık, 2019: 24).

Kültürdilbilimin önemli inceleme alanlarından biri olan atasözleriyle ilgili birçok tanım ve yaklaşım söz konusudur. Bu tanım veya yaklaşımlar genel itibarıyla birbirlerine yakın anlamlar içerirler. Sözelimi Türk Dil Kurumu atasözlerini; uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbimesel olarak tanımlamaktadır (TDK, 2021). Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisinde atasözü tanımı ise şu şekildedir: Atalarımızın uzun gözlem ve tecrübeler sonunda vardıkları hükümleri hikmetli düşünce, öğüt ve örneklemeler yolu ile veren; birçoğu mecazi anlam taşıyan, yüzyılların oluşturduğu biçimle kalıplaşmış bulunan, daha çok sözlü gelenek içinde kuşaktan kuşağa geçerek yaşayan, anonim nitelikteki özlü söz (TDE Ansiklopedisi, 2007).

Atasözleri, geniş halk yığınlarının yüzyıllar boyunca geçirdikleri denemelerden ve bunlara dayanan düşüncelerden doğmuş, bir toplumun ortak düşünce, inanış ve tutumunu belirtmekte ve topluma yol göstermektedir. Bir milletin kültürüne dair birçok değer kelimelerde veya atasözlerinde kalıplaşarak dil hazinesine ve bu şekilde nesilden nesile aktarılmaktadır (Açık, 2019: 24, Yeşil vd. 2018: 1103).

Milli varlık olan atasözleri geniş halk kitlelerinin düşünce ve tecrübelerinden doğmuş, bir ölçüde toplum üyelerinin ruhuna edebi olarak işlenmişlerdir (Kavas, 1991: 26). Atasözleri bu yönüyle, toplumla beraber doğmuş, onunla birlikte oba, boy ve oymak olarak asırlarca göçebe hayatı yaşamış ve nihayet gelişip özleşerek de ulus haline yükselmiş, medenîleşmiş törelerdir. Her toplumun kendi var oluşuna ve yapısına uygun kanunları olduğu gibi, kendisine has duygu, zevk, edebiyat, sanat ve estetik yönü de vardır. Atasözleri toplumun bu estetik değerlerinin edebi olarak dile getirilmesidir. Bütün bu niteliklerinden ve toplumsal kültürün taşıyıcı/aktarıcı dil araçlarından biri olmalarından dolayı kültürdilbilimin incelediği önemli dil içeriklerinden birini oluşturmaktadırlar.

3. Yöntem

Bu çalışmada Türk ve Alman atasözlerinde yer alan "akrabalık ilişkileri" karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Bu yapılırken akrabalık kültürüne ilişkin benzerlik ve farklılıklar ortaya konmaya çalışılmaktadır. Bu doğrultuda Horst ve Annelies Beyer (1989) tarafından derlenen Atasözleri Sözlüğünde (Sprichwörterlexikon) aile ve akrabalık ile ilgili atasözleri taranarak Türkçeye çevrilmiştir. Ayrıca Ömer Asım Aksoy (1994)'un derlemiş olduğu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü taranmış, aile ve akrabalık ile ilgili atasözleri sınıflandırılmış ve belirlenmiş olan atasözleri kültürdilbilimsel açıdan analiz edilmiştir.

4. Bulgular

Atasözleri her ulusun kendi atalarının düşüncelerine, deneyimlerine, gelenek ve göreneklerine dayanan ulusal sözler oldukları bilincinden hareketle bir ulusun düşünce ve duygularını bu sözler aracılığıyla öğrenebileceğimiz inancı genellikle kabul görmektedir (Okray, 2015: 94). Bu doğrultuda Türk ve Alman aile ve akrabalık ilişkilerinin ortaya konması amacıyla aşağıda belirlenen akrabalık ilişkilerine dair Türk ve Alman atasözleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Tablo 1. Anne İle İlgili Olumlu Atasözleri

Türkçe Atasözü	Almanca Atasözü	Türkçe Çevirisi
Ağlarsa anam ağlar, başkası (kalanı) yalan ağlar.	Wenn eine Mutter weint, so sind die Tränen echt.	Eğer bir anne ağlıyorsa onun gözyaşları gerçektir.
Ana besler hurmayla, cloğlu karşılar yarmayla.	Die beste Amme ersetzt keine Mutter	En iyi dadı/sütanne annenin yerini tutamaz.
Anadan gören inci dizer; babadan gören sofraya yazır.	Eine Mutter kann man verlieren, aber nicht wiederfinden.	Bir anneyi kaybedebilirsin ama tekrar bulamazsın.
Anadan olur daya, hamurdan olur maya.	Mutterliebe altert nicht	Anne sevgisi eskimez.
Ana gibi yar olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz.	Wer das Kind bei der Hand fasst, greift der Mutter ans Herz.	Çocuğun elinden tutan, annenin kalbine dokunur.
Ana hakkı tanrı hakkı.	Ein Mutterherz kann nicht lügen.	Anne kalbi yalan söyleyemez.
Ana kızına taht kurar kız bahtı kocadan arar.	Der Mann findet leicht wieder eine Frau, die Kinder nie wieder eine Mutter.	Bir erkek kolayca yeni bir eş bulabilir ama çocuklar asla yeni bir anne bulamaz.
Anasına bak kızını al, kenarına (kıyısına, tarağına) bak bezini al.	Wie die Mutter, so die Tochter.	Annesi neyse kızı da odur.
Ana kızına taht kurmuş, baht kuramamış (kurmamış).		
Analı kuzu, kınalı kuzu.		
Ananın bastığı yavru (civciv) incinmez (ölmez).		
Ananın çıktığı dala kızı salıncak kurar.		
Ana, yürekten yana.		
Dilsizin dilinden anası anlar.		
Doğan anası olma, doğuran anası ol.		

Oğlan doğur, kız doğur; hamurunu sen yoğur.		
---	--	--

Anne ile ilgili Türkçe atasözleri incelendiğinde olumsuzdan çok olumlu atasözleri yer aldığı görülmektedir. Ailede “ana” şefkat ve sevgi barındıran bir kavram şeklinde atasözlerinde ele alınmaktadır. Anne, fedakâr, çocuklarına hayat veren, en değerli ve kutsal varlık, hakkı ödenmeyen, destekçi, çocuğunu en iyi anlayan, ona en çok üzülen, en iyi şekilde eğiten ve koruyan rol model kişidir. Anne çocuğu üzerinde yaratıcıdan sonra en fazla hak sahibi olan kişidir. Anne evladını üzebilir veya incitebilir ama bu geçicidir. Daha çok kız çocukları için örnek olan anne, onların kaderini belirleyen ve bildiklerini onlara öğreten kişidir. Anne-oğul ilişkisini ifade eden atasözü bulunmamasına karşılık anne-kız ilişkisini vurgulayan atasözü sayısı çoktur. Dolayısıyla Türk aile yapısında anne-kız bağı anne-oğul bağından çok daha fazladır.

Almanca atasözlerinde ise Türkçe’de olduğu gibi anne sevgi ve şefkat içeren bir kavramdır. Anne bulunmaz, çocuğuna sonsuz ve gerçek sevgi besleyen, onu bu dünyada en iyi koruyan ve kollayan, yeri doldurulamaz bir varlıktır. Anne-kız ilişkisinden ziyade kız çocuğunun anneye çektiğini belirten atasözü bulunmakta ve genel anlamda cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin çocuk kelimesi kullanılmaktadır.

Tablo 2. Anne İle İlgili Olumsuz Atasözleri

Türkçe Atasözü	Almanca Atasözü	Türkçe Çevirisi
Aç anansa da kaç.	Die besten Eltern haben oft ungeratene Kinder.	En iyi ebeveynlerin çoğu zaman hayırsız çocukları vardır.
Ana gezer, kız gezer; bu çeyizi kim düzer?	Die Schuld der Eltern soll man den Kindern nicht vorwerfen.	Çocuklar ebeveynlerin suçlarından sorumlu tutulmamalıdır.
Ana kızına taht kurar kız bahtı kocadan arar.	Wer Eltern bald vergessen kann, nimmt sich der Kinder auch nicht an.	Anne ve babasını çabuk unutabilenler, çocuklarına da bakmazlar.
Ana kızına taht kurmuş, baht kuramamış (kurmamış).	Eine Mutter kann eher zehn Kinder ernähren als zehn Kinder eine Mutter.	Bir anne on çocuğu besler, on çocuk bir anneyi besleyemez.
Ananın öleceğini bilseydim kulağı dolu dariya		

satardım (acı soğana değişirdim).		
Anan güzel idi, hani yeri, baban zengin idi, hani evi.		
Anayı kızdan ayıran para.		
Ana yılan, sözü yalan, karı çiçek, sözü gerçek.		
Oğlan anası kapı arkası, kız anası minder kabası.		
Yaza çıkardık danayı, beğenmez oldu anayı.		

Tablo 2 de belirtilen atasözlerinde anneden daha çok evlatların anneye yükledikleri olumsuz anlamlar yer almaktadır. Bazı atasözlerinde anne-kız ilişkisinin para veya mal mülk nedeniyle bozulacağı ifade edilmiştir. Evlat için en değerli varlık olan anne değersizleştirilmiş, kendi çıkarları için evladına bile zarar getirebilecek kişi olarak sunulmuştur. Bazı atasözlerinde erkek evlat için anne karısından daha değersiz gösterilmekte ve evlendikten sonra eşe değişilen ve düşmana dönüşen kişi olarak belirtilmiştir. Yine evlendikten sonra erkek çocuğunun evlendiği eşinin annesi öz annesinden daha değerlidir. Bir diğer atasözünde cinsiyet belirtmeksizin evlatları tarafından onları büyüten ve yetiştiren anne beğenilmemektedir. Farklı olarak bir atasözünde insanın en yakını olan anneden gelebilecek zarar veya annenin sorumsuzluğundan veya düşüncesizliğinden bahsedilmektedir. Türkçe anne ile ilgili olumsuz atasözlerinde görüldüğü üzere daha çok evladın anneye yüklemiş olduğu negatif söylemler söz konusudur. Ancak anne genel itibarıyla yine seven ve şefkat gösteren kişidir. Bazı Almanca atasözlerinde de aynı Türkçe atasözlerinde olduğu gibi evlatların annelerine kötü davranışları söz konusu edilmektedir. Annenin tüm çocuklarına maddi manevi yettiği fakat çocukların anneye yetemediği, anne ve babaların unutulduğu ve ebeveynlerin iyi olmasına rağmen kötü huylu evlatlarının olabileceğini ifade edilmektedir. Ancak bazılarında ebeveynlerin işledikleri suçların evlatlarına mal edilmemesi gerektiği belirtilmektedir. Türkçe atasözlerinden farklı olarak Almanca atasözlerinde ebeveyn kelimesi ile atasözleri yer almakta ve evlatlar üzerindeki sorumluluk anne ve baba tarafından çocukların cinsiyeti gözetilmeksizin paylaştırılmaktadır.

Tablo 3. Baba İle İlgili Olumlu Atasözleri

Türkçe Atasözü	Almanca Atasözü	Türkçe Çevirisi
Ata dostu oğula mirastır.	Wie der Acker, so die Rüben, wie der Vater, so die Büben	Tarla ne ise pancar o, baba ne ise oğul o.
Atanın sanatı oğula mirastır.	Des Vaters Schritte sind des Sohnes Tritte.	Babanın adımları oğlunun tekmeleridir.
Bir baba dokuz oğlu (evladı) besler, dokuz oğul (evlat) bir babayı beslemez.		
Bağ babadan, zeytin dededen kalmalı.		

Tablo 3'te baba ile ilgili olumlu atasözleri yer almaktadır. Görüldüğü gibi, Türkçe atasözlerinde baba için ata kelimesi sıkça kullanılmaktadır. Almanca da ise sadece Vater kelimesi baba kelimesine karşılık gelmektedir. Türkçe atasözlerinde baba erkek çocuk için rol model ve örnek kişidir. Oğul nesli devam ettiren kişidir ve bundan dolayı ona babanın sanatı, en iyi dostları veya malı mülkü miras olarak kalır. Kuşaktan kuşağa erkeklere malın mülkün devredildiği ise ayrıca ele alınmaktadır. Anne-kız ilişkisinde olduğu gibi burada da bir baba-oğul ilişkisi benzer şekilde söz konusudur. Almanca atasözlerinde de yine Türkçe de olduğu gibi baba ile oğul ilişkisi benzer şekilde vurgulanmaktadır. Baba erkek çocuk için en iyi rehber ve rol modeldir.

Tablo 4. Baba İle İlgili Olumsuz Atasözleri

Türkçe Atasözü	Almanca Atasözü	Türkçe Çevirisi
Aç atansa da kaç.	Der Vater lügt, der Sohn betrügt	Baba yalan söyler, oğul aldatır.
Babamın öleceğini bilseydim kulağı dolu dariya satardım (acı soğana değiştirdim).	Ein schlechter Vater hat auch wohl ein gutes Kind.	Kötü bir baba illaki iyi bir çocuğu sahiptir.
Baba oğluna bir bağ başılamış, oğul babaya bir salkım üzüm vermemiş.	Ein Vater kann eher zehn Kinder ernähren als zehn Kinder ein Vater.	Bir baba on çocuğu besler, on çocuk bir babayı besleyemez.
Atalar çıkarayım der tahta, döner dolaşır gelir bahta.		

Ata malı mal olmaz, kendin kazanmak gerek.		
Baba malı tez tükenir, evlat gerek kazana.		
At at oluncaya kadar sahibi mat olur.		
Baba eder, oğul öder.		
Baba koruk (erik, ekşi elma) yer, oğlunun dişî kamaşır.		
Baba vergisi görümlük, koca vergisi doyumluk.		
Baba ekmeği zindan ekmeği, koca (er) ekmeği meydan ekmeği.		

Tablo 4’de görüldüğü gibi baba ile ilgili olumsuz Türkçe atasözleri aynı anne ile ilgili olumsuz atasözlerinde olduğu gibi evladın babaya yüklediği negatif anlamda içerikler barındırmaktadır. Bazı atasözlerinde baba değersiz bir varlık olarak gösterilmiştir. Aynı şekilde baba kendi çıkarları için evladına bile zarar getirebilecek kişi olarak değerlendirilmiştir. Babalar evlatlar için en mutlu ve güzel hayatı sağlamaya çalışır fakat kaderde nasıl bir yaşayış varsa çocuk ancak o hayatı yaşamaktadır. Bir başka husus ise babanın malı ve mülküdür. Atasözlerinde baba malının hızlı tükenebileceği, evlatlarının tembel olmamaları ve bilinçsizce babanın malını mülkünü harcamamaları gerektiği vurgulanmaktadır. Baba evlatlarına destek olan, onlara yol gösteren ve koruyup kollayan kişidir. Çocukları için emek, para ve zaman harcayan baba, onlar büyüyüp yetişene kadar her bakımdan yıpranır ve yorulur. Ancak bazılarında ise, baba çocuklarına maddi ve manevi zarar veren kişi olarak görülmüştür. Baba-kız ilişkisini konu alan atasözlerinde ise kız çocuklarının evlenip evden gidecekleri için babaya değil de kocaya maddi yük olacakları vurgulanmıştır. Kız çocuklarının babaları tarafından maddi olarak desteklenmeleri ve babalarının eline bakmaları hoş karşılanmamakta ve kız evlatların her bakımdan kocalarının evinde daha rahat yaşayacakları vurgulanmaktadır. Baba figürü ile ilgili olumsuz Almanca atasözlerinde baba bazı durumlarda kötü olmasına rağmen iyi huyludur ve iyi huylu evlatlarının olabileceği vurgulanmaktadır. Ya da kötü huylu babadan kötü çocukların yetişeceği belirtilmektedir. Anne figürü ile

benzer şekilde babanın tüm çocuklarına maddi manevi yetebildiğini fakat çocukların babaya yetemediği vurgulanmaktadır.

Tablo 5. Evlat İle İlgili Olumlu Atasözleri

Türkçe Atasözü	Almanca Atasözü	Türkçe Çevirisi
At beslenirken, kız istenirken.	Wer Töchter hat, der kriegt wohl Söhne.	Kızları olanın oğulları da olur.
Anasına bak kızımı al, kenarına (kıyısına, tarağına) bak bezini al.	Wie die Mutter, so die Tochter.	Annesi neyse kızı da odur.
Ana ile kız, helva ile koz.	Jeder Mutter Kind ist schön.	Her anneye kendi çocuğu güzeldir.
Bir anaya bir kız, bir kafaya bir göz.	Der Mutter Herz ist immer bei den Kindern.	Bir annenin kalbi her zaman çocukları ile birlikte dir.
Oğlan olsun deli olsun, ekmek olsun kuru olsun.	Je schönes Kind, je grösser Liebe.	Çocuk ne kadar güzel ise sevgisi de o kadar büyük olur.
Balın alası (tazesi) oğulun tazesinden.	Der eine sorgt für die Wiege, der andere für das Kind.	Biri beşik ile diğeri çocuk ile ilgilenir.
Devlet oğul, mal tahlil, mülk değirmen.	Jede Krähe hält ihren Jungen für schön.	Kargaya yavrusu güzel görünürmüş.
Karga yavrusuna bakmış “benim ak pak evladım” demiş.	Jeder Vater lobt sein Kind.	Her baba kendi çocuğunu takdir eder.
Kuzguna yavrusu Anka görünür.	Eigen Kind, liebes Kind.	Kendi çocuğun, sevgili çocuk.
Oğlan atadan (babadan) öğrenir sofrayı açmayı, kız anadan öğrenir biçki biçmeyi		
Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün.		
Etle tırnak arasına girilmez.		
Et tırnaktan ayrılmaz.		

Beş parmağın hangisini kessen acımaz?		
Buyurmadan tutan evlat, gün doğmadan kalkan avrat, deh demeden yürüten at.		
İyi evlat babayı vezir, kötü evlat rezil eder.		

Evlat ile ilgili olumlu atasözlerinde özellikle annenin kız çocuklarının yetiştirilmesi ve eğitilmesinde rolünün daha çok olmasından dolayı kız çocukları genelde annelerinin özelliklerini örnek alırlar. Kız çocuklarının iyi veya kötü davranışlarının temeli yine annesine dayandırılmaktadır. Kız evlat anneye en yakın arkadaş ve ona en çok yardımcı olandır ve küçük yaşta evlenmeleri tavsiye edilmektedir. Oğul nesli ve ailenin soyadını devam ettiren kişidir, bu nedenle de bir oğula sahip olmak ile ilgili üstünlük ve övgüyle bahsedilmektedir. Erkek çocuk baba tarafından eğitilmekte ve onu örnek olarak almaktadır. İşlerin, mal ve mülkün babadan oğula geçeceğinden dolayı erkek çocuk kız çocuktan daha çok istenmektedir. Bir diğer konu ise anne, baba ve çocukların arasındaki güçlü bağıdır. Onların arasına kimse giremez, onları ayırmak mümkün değildir. Çocuklar anne ve babaları tarafından ayırt edilmez ve eşit derecede sevilirler. Buna ek olarak anne ve babalar kendi çocuğunu başkalarının çocuğuna göre çok güzel, çok akıllı, çok üstün ve değerli görmektedirler. Bir babanın mutlu olabilmesi için evlatlarının bir işi buyurmadan yapmaları beklenmektedir. İyi huylu evlatlar baba için övünç kaynağıyken kötü huylu çocuklar utanç kaynağıdır. Almanca atasözlerinde kız çocukları evlenip anne ve babaya erkek evlat (damat) kazandıran bir figür olarak değerlendirilmektedir. Türkçe atasözleri ile benzer şekilde kız çocuklarının annelerine benzedikleri vurgulanmaktadır. Ayrıca anne ve babalar kendi çocuklarını başkalarınınkine göre daha güzel ve üstün görmektedirler. Türkçedeki karga benzetmesi Almandada da yine karga kelimesi ile belirtilmekte ve içerik olarak “kargaya yavrusu güzel görünürmüş” şeklinde Türkçede olduğu gibi ifade edilmektedir. Annenin her zaman çocuklarını düşündüğü, maddi olarak babanın çocuklarına destek olduğu, asıl olarak annenin çocukları yetiştirdiği belirtilmektedir. Çocuk ne kadar güzel ise o kadar çok sevildiği ya da baba tarafından tüm çocuklarının takdir gördüğü vurgulanmaktadır. Almanca atasözlerinde mal mülk paylaşımı nedeniyle erkek çocuğa önem atfedilen bir durum söz konusu edilmemiştir. Ayrıca “evlat” kavramının anne-kız ilişkisi haricinde “çocuk” kelimesi ile

kullanıldığı ve cinsiyetçi bir yaklaşımın atasözlerinde yer almadığı
söylenbilir.

Tablo 6. Evlat İle İlgili Olumsuz Atasözleri

Türkçe Atasözü	Almanca Atasözü	Türkçe Çevirisi
Evladın var mı, derdin var. / Besle kargayı, oysun gözünü.	Kleine Kinder, kleine Sorgen, große Kinder, große Sorgen	Küçük çocuklar küçük dertler, büyük çocuklar büyük dertler.
Ayıyı (maymunu) fırına (ateşe) atmışlar, yavrusunu ayağının altına almış.	Kleine Kinder machen Kopfweh, große Kinder Herzweh.	Küçük çocuklar baş ağrıtır, büyük çocuklar kalp ağrıtır.
Can ciğerden tatlı.	Zuviel Pflege tötet das Kind.	Fazla bakım çocuğu öldürür.
Koyunun melediğini kuzu melemez.	Schreiende Kinder machen singende Mütter.	Bağırان çocuklar şarkı söyleyen anneler yaratır.
Bir evde iki kız, biri çuvaldız biri biz.	Die Schuld der Eltern soll man den Kindern nicht vorwerfen.	Ebeveynlerin suçu için çocukları suçlamamak gerekir.
Beş parmak bir değil.	Ein einziger Sohn, ein liebes Kind.	Tek erkek evlat, sevgili evlat.
Bir baba dokuz oğlu (evladı) besler, dokuz oğul (evlat) bir babayı beslemez.	Ein Vater kann eher zehn Kinder ernähren als zehn Kinder ein Vater.	Bir baba on çocuğu besler, on çocuk bir babayı besleyemez.
Çobana verme kızını ya koyun güttürür ya kuzu. / Alma soysuzun kızını, sürer anası izini.		
Kızı gönlüne bırakırsan ya davulcuya varır ya zurnacıya. / Kızını dövmeyen dizini döver. / Kızın var, sızın var. / Bir ev (gemi) donanır, bir kız (çıplak) donanmaz.		
Gelin olmayan kızın vebali amcası oğlunun boynuna. / Kız kucakta (beşikte, kundakta), çeyiz bucakta.		

Buğdayım var deme ambara girmeyince, oğlum var deme yoksulluğa ermeyince (düşmeyince). / Baba oğluna bir bağ bağışlamış, oğul babaya bir salkım üzüm vermemiş.		
Kaldın mı oğul eline, müdara eyle geline. / Oğlan anası kapı arkası, kız anası minder kabası.		
Oğlan doğurdum oydu beni; kız doğurdum soydu beni. / İyi evlat babayı vezir, kötü evlat rezil eder. / Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün.		
Eşeği yoldan çıkaran sıpanın oynamasıdır. / Kuzusuna kıymayan kebab yiyemez.		
Görgülü kuşlar gördüğünü işler, görmedik kuşlar ne görsün ki ne işler?		
Babasından mal kalan, mertegi içinden bitmiş sanır. / Akıllı (hayırlı) oğlan neyler ata malını, akılsız (deli, hayırsız) oğlan neyler ata malını.		
Karga dermiş ki: “Çocuklarım olalı burnumu göme göme bok yiyemedim”. / Mal istersen bedeninden, evlat istersen belinden.		
Atalar çıkarayım der tahta, döner dolaşır gelir bahta.		

Tablo 6’da belirtilen evlat ile ilgili olumsuz atasözlerinde çocuk yetiştirme maddi ve manevi zorluklarından ve buna karşılık evlatların nankörlüklerinden bahsedilmektedir. Veya bazı atasözlerinde anne ve babaların konu kendi çıkarları olduğu zaman çocuklarından önce kendilerini düşündükleri de belirtilmektedir. “Beş parmağın hangisini kessen acımaz?”

atasözünün aksine “Beş parmak bir değil” atasözünde aynı ana ve babadan olmalarına rağmen evlatların farklılık gösterebileceği ifade edilmektedir.

Bir babanın dokuz evladına maddi ve manevi yetebildiği fakat bu dokuz evladın bir babaya yetemediği atasözü aynı içerik ve anlam ile Almandada on rakamı ile geçmektedir. Bilindiği gibi, Dokuz rakamı Türk mitolojisinde ve özellikle Türk Şamanizm’inde kutsal rakam olarak tasvir edilmekte, “Dokuz Tuğ, Dokuz Oğuz, Dokuz Boy, Dokuz Yer ve Dokuz Gök” gibi önemli ve kutsal konularda dokuz sayısı yer almaktadır (Karakurt, 2012: 283). On sayısı ise Yahudilik ve Hristiyanlıkta on emir ve on bela şeklinde yer almaktadır (Roth, 2011: 23). Aynı atasözünün farklı rakamlar ile verilmesi farklı kültürler ve inanışlarda bu rakamlara yüklenen anlamlar veya sembolize ettikleri kutsallıklara dayandırılabilir.

Evlat ile ilgili olumsuzluk içeren Türkçe atasözlerinde kız ve erkek çocukları arasındaki ayırım açıkça görülmektedir. Kız çocukları eğer aileden terbiye almadıkları takdirde her yönden eksik yetişmektedirler. Kız çocuk evde misafir konumunda olup evlenip gideceği için erkek çocuk kadar değer taşımamaktadır. Kız çocuğu aileye sıkıntı ve derttir. Kız çocuğunu yetiştirmek, giydirmek, eğitmek veya büyütme erkek çocuğuna göre daha zordur. Kız çocukları daha masraflı ve başıboş bırakıldıkları takdirde aileye veya kendisine zarar getirebilecek niteliktedir. Kız çocuklarına sahip çıkılması ve erken yaşta evlendirilmesi gerekmektedir. Evde kalmamasını sağlamak için ise kız çocuğu amcasının oğlu tarafından nikâhı altına alınmalıdır. Erkek evlat ile ilgili olumsuz atasözlerinde ise erkek çocuğunun hayırsız olduğu, babasının tüm fedakârlıklarına rağmen ona aynı fedakârlıkta bulunmadığı ve anne ve babaya destek olmayan kişi olarak ifade edilmektedir. Ayrıca öğüt niteliği taşıyan ve oğullara baba malına güvenmeyip kendileri çalışıp, kazanıp kendi çabalarıyla mal mülk edinmeleri tavsiye edilmektedir. Oğulun evlendikten sonra karısı, karısının annesi ve babasını, öz anne ve babasından daha değerli olarak göreceği ifade edilmiştir.

Ebeveynler çocukları mutlu, sağlıklı ve eğitimli olsun diye bazen kural dışı davranışlarda da bulunabilmekte ve kendi sağlığından veya hayatından vazgeçebilmektedir. Burada yine anne ve babanın fedakârlıkları vurgulanmakta, çocukların görgüsüzlüğü veya eğitimsizliği anne ve babanın üstüne yıkılmaktadır. Ancak bunun aksine anne ve babanın kendi çıkarları için en sevdiklerini örneğin evlatlarını feda ettiklerini ifade eden atasözü de mevcuttur. Hayırsız evlatlar babadan miras yoluyla elde edilen malların ne

kadar büyük emekler ile elde edildiğini düşünmemektedirler. Evlatlar, anne ve babanın vermiş olduğu ilgi, şefkat, fedakârlık ve özveriye karşılık aynı ölçüde bunu anne ve babalarına göstermemektedirler. Konu ile ilgili Almanca atasözleri içinde “evladın var mı derdin var” atasözüne eşdeğer sayılabilecek iki atasözü bulunmaktadır. Ancak bu atasözlerinde Türkçedekinden farklı olarak çocuklar büyüdükçe dertlerinin arttığı belirtilmektedir.

Türkçe atasözlerinde anne ve babaların evlatları için birçok fedakârlıkta buldukları sürekli vurgulanmaktadır. Bu durum Türk kültüründe anne, baba ve evlâtlar arasında sadakat, fedakârlık, sevgi ve saygı bağının son derece kuvvetli olduğunu göstermektedir. Almanca atasözlerinde ise fazla fedakârlığın, sevginin veya aile bağının çocuklara zarar verebileceği vurgulanmaktadır. Ayrıca anne ve babaların işledikleri suçların evlatlarına miras olarak bırakılmaması gerektiği belirtilmekte ve aile bağlarının sıkı tutulması değil, aksine bireysellik daha fazla tavsiye edilmektedir.

Tablo 7. Soya Çekim ile İlgili Atasözleri

Türkçe Atasözü	Almanca Atasözü	Türkçe Çevirisi
Karpuz (kavun) kökeninde büyür.	Wie der Acker, so die Rüben, wie der Vater, so die Büben	Tarla ne ise pancar o, baba ne ise oğul o.
Körden gözlü, topaldan ayaklı, deliden deli.	Der Vater lügt, der Sohn betrügt	Baba yalan söylüyor oğlu aldatıyor.
Arabanın ön tekerleği nereden geçerse art tekerleği de oradan geçer.	Wie der Vater so der Sohn.	Baba ne ise oğlu da odur.
Ak koyunun kara kuzusu da olur.	Wie die Mutter so die Tochter.	Anne ne ise kızı da odur.
Katrandan olmaz şeker, olsa da cinsine çeker.	Arger Vater, ärger Kind.	Kızgın baba kızgın çocuk.
Keçi nereye çıkarsa oğlu da oraya çıkar.	Die besten Eltern haben oft ungeratene Kinder.	En iyi ebeveynlerin sıklıkla hayırsız çocukları vardır.
Bir ağaçtan okluk da çıkar, bokluk da.	Wie die Eltern, so die Kinder.	Ebeveynler nasıl ise, çocukları da öyledir.
Bir ocaktan okluk da çıkar, bokluk da.	Wie der Samen, so die Frucht.	Tohumu ne ise meyvesi de o odur.
Armut dalının dibine düşer.	Der Apfel fällt nicht weit vom Stamm	Elma ağaç gövdesinin uzağına düşmez.

Gözsüzden gözlü doğar, dilsizden dilli doğar, ille de soy kovar. (Gözlüden gözlü, dilsizden dilli; deliden deli, deliden deli).		
Soy asma soyuna çeker.		
Ak şeker, kara şeker, bir damar soya çeker.		
Atı atasıyla, katırı anasıyla.		
Domuzdan toklu çıkmaz.		
Eşek at olmaz, ciğer et olmaz.		

Tablo 7’ de anne-baba-evlat ile ilgili soya çekimi ele alan atasözleri yer almaktadır. Anne ve babaların bazı kişilik özellikleri kalıtım yoluyla çocuklara aktarılmakta, bu ise hem Türk hem de Alman atasözlerine yansımaktadır. Türkçe atasözlerinde çocuğun iyi veya kötü karakterinin anne ve babanın iyi veya kötü karakterine bağlı olduğu vurgulanmaktadır. Kötü huylu ana babanın çocukları kötü huylu, iyi huylu ana babanın ise iyi huylu çocukları olur. Bununla birlikte iyi karakterli anne ve babadan kötü karakterli çocukların çıkması da olağandır.

Almanca atasözlerinde ise cinsiyetçi bir yaklaşım söz konusudur. Buna göre, kız çocukları anneye erkek çocukları ise babaya çekmektedir. Aynı şekilde Türkçe atasözlerinde olduğu gibi anne veya babanın kötü veya iyi huylu olması çocuklarına da geçmektedir. Veya ebeveynlerin iyi karakterli olmalarına karşılık çocuklarının kötü karakterli olabilecekleri vurgulanmaktadır. Her iki dildeki ilgili atasözü benzerliği vurgulamak bakımından Türkçede “armut dibine düşer” atasözü Almancada aynı anlama gelecek şekilde “Elma dibine düşer” şeklinde kullanılmaktadır.

Tablo 8. Kardeş ile İlgili Olumlu Atasözleri

Türkçe Atasözü	Almanca Atasözü	Türkçe Çevirisi
İki kardeş savaşmış, ebleh buna inanmış.	Geschwisterzank dauert nicht lang.	Kardeş kavgası uzun sürmez.

Kardeşim olsun da kanlım olsun.	Wer einen Karren voller Schwestern hat, der hat einen Wagen voller Schwäger.	Bir araba dolusu kız kardeşi olanın bir araba dolusu eniştesi olur.
Kardeş kardeşi bıçaklamış, dönmüş yine kucaklamış.		
Kardeş kardeşin (hısım hısımın) ne öldüğünü ister, ne onduğunu.		

Tablo 8’ de ki kardeş ile ilgili olumlu atasözlerinde Türkçe atasözlerinde insanın kötü de olsa bir kardeşinin olması gerektiğinin önemi vurgulanmaktadır. Fakat evlat veya anne baba ile ilgili atasözlerinde olduğu kadar bir kardeşlik bağına rastlanmamaktadır. Kardeşler birbirine kötülük yapabilmekte fakat sonrasında pişman olmakta, kardeşler kavga edebilmekte ama bu uzun sürmemektedir. Almanca’ da ise yine aynı anlamı içeren kardeşler arası kavganın uzun sürmeyeceğini belirtilen atasözleri bulunmaktadır. Ayrıca kız kardeşi olan kişinin enişteye de sahip olacağı ifade edilmektedir.

Tablo 9. Kardeş ile İlgili Olumsuz Atasözleri

Türkçe Atasözü	Almanca Atasözü	Türkçe Çevirisi
Ağızdan burun yakın, kardeşten karın.	Ein Nachbar in der Nähe ist besser als ein Bruder in der Ferne.	Uzakta bir erkek kardeşin olacağına yakınında bir komşun olsun.
Kardeşim ağa, avradı hatın, almaz beni kulluğa satın.		
Karın kardeşten yakın.		
Kardeş kardeşi atmış, yar başından tutmuş.		
Allah kardeşi kardeş yaratmış, kesesini (rızkını) ayrı yaratmış.		
Kardeş kardeşin (hısım hısımın) ne öldüğünü ister, ne onduğunu.		
Vardı bağım malım, gelirdi kardeşlerim; tükendi		

yağım balım, gelmiyor kardeşlerim.		
------------------------------------	--	--

Kardeş ile ilgili olumsuz içerikli atasözlerinde ise Türkçe de çoğunlukla erkek kardeşin evlendikten sonra karısına olan sevgisinin kardeş sevgisinden daha baskın olduğu vurgulanmaktadır. Kardeşler birbirlerinin ne iyi olmalarını ne de kötü olmalarını istemektedir. Varlıklı kişinin kardeşleri hep yanında bulunmakta fakat malı mülk tükendikten sonra kardeşlerin ortadan kaybolduğu belirtilmektedir. Almandada ise yakında bulunan komşunun uzakta bulunan erkek kardeşten daha hayırlı olduğunu belirtilerek kardeş olumsuz bir figür olarak gösterilmiştir.

Tablo 10. Diğer Akrabalıklar ile İlgili Olumlu Atasözleri

Türkçe Atasözü	Almanca Atasözü	Türkçe Çevirisi
Bağ babadan, zeytin dededen kalmalı.	Verwandschaft geht über Bekanntschaft.	Akrabalık tanışlıktan daha üstündür.
Dört atanın dördü de hak.	Freundschaft geht über Verwandschaft.	Arkadaşlık akrabalıktan daha üstündür.
Amca baba yarısı.		
Teyze ana yarısıdır.		
Oğlan dayıya, kız halaya çeker.		
Oğlanınki oğul balı, kızınınki bahçe gülü.		
Üvey etme özünde bulursun; geline etme kızında bulursun.		

Diğer akrabaları içeren Türk atasözlerinde akrabalar arasında dede, torun, kayınvalide, kayınpeder, amca, teyze, dayı, üvey evlat ve gelin sayılmaktadır. Dede ile ilgili olan atasözünde mal ve mülkün nesilden nesile aktarıldığı belirtilmekte, kayınvalide ve kayınpederin ise öz anne ve babadan ayırt edilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bir atasözünde babanın erkek kardeşinin, annenin ise kız kardeşinin baba ve anne kadar yeğenlerine ilgi ve sevgi beslediği ifade edilmektedir. Ayrıca yine kalıtım yoluyla çocuklara aktarılan özellikler belirtilerek erkek çocuklarının dayıya, kız çocuklarının ise halaya çektiği belirtilmektedir. Türkçe atasözlerinde hem kız hem de erkek torunun aynı derecede sevildiği görülmektedir. Üvey evlat veya geline kötü davranılmaması gerektiği, yoksa öz çocuklarının da aynı olumsuz olaylar

başlarına gelebileceği öğüdü verilmektedir. Almanca atasözlerinde ise genel anlamda akraba kavramı kullanılmış ve akrabalığın tanışıklık veya arkadaşlıktan daha öte olduğu ifade edilmiştir.

Tablo 11. Diğer Akrabalıklar ile İlgili Olumsuz Atasözleri

Türkçe Atasözü	Almanca Atasözü	Türkçe Çevirisi
Yakın (hayırlı) dost (komşu) hayırsız hısımdan (akrabadan) yeğdir (iyidir). Sadık dost akrabadan iyidir.	Ein guter Freund ist mehr wert als hundert Vettern.	İyi arkadaş yüz akrabadan daha değerlidir.
Akraba ile ye iç, alışveriş etme.	Wer bei Verwandten dient, braucht die Hölle nicht mehr zu fürchten	Akrabalarına hizmet edenin, cehennemden korkmasına gerek kalmaz.
Akrabanın akrabaya akrep etmez ettiğini.	Arme Leute haben wenig Vettern.	Fakir insanların az akrabası olur.
Hayırlı komşu, hayırsız akrabadan iyidir.	Viele Verwandte, wenig Freunde.	Çok akraba, az arkadaşlık.
Hısım hısımdan ne öldüğünü ister ne onduğunu.	Bei einem Schwager ist die Freundschaft mager.	Eniştenin dostluğu azdır.
Analık fenalık (kara yamalık)	Wer eine Stiefmutter hat, hat auch einen Stiefvater.	Üvey annesi olanın üvey babası da olur.
Analık usta, yumağı ufak yapar; çocuklar usta, ekmeği çifte kapar.	Wer nichts hat, dem helfen seine Vettern wenig.	Malı mülkü olmayanın akrabalarının da yardımı az olur.
Üvey öz olmaz, kemha bez olmaz.		
Dadandırma kara gelin, dadanırsa yine gelir.		
Gelin eşikte, oğlan beşikte.		
Gelin halı getirir, serer kendi oturur.		
Elti eltiden kaçır, görümceler bayrak açar.		
Elti eltiye eş olmaz, arpa unundan aş olmaz.		

Kuma yürümüş, yürümemiş. elti gemisi gemisi		
İçgüveysi iç ağrısı.		
Kaynana öcü, oğlu cici.		
Kaynana pamuk ipliği olup raftan düşse gelinin başını yarar.		
Amcam (emmim) dayım herkesten (hepsinden) aldım payım.		
Emmim, dayım kesem; elimi soksam yesem.		

Diğer akrabalıklar ile ilgili hem Almancada hem de Türkçede olumludan çok olumsuz atasözü bulunmaktadır. Türkçe atasözlerinde genel olarak akraba ile ilgili yakın dostun veya iyi bir komşunun akrabadan daha hayırlı olduğu öne çıkarılmaktadır. Ayrıca akraba ile para pul işlerine girilmemesi gerektiği, akrabanın bir kimsenin ne iyiliğini ne de kötülüğünü istediğini veya akrabanın bir kimsenin düşmanının bile yapmayacağı kötülükleri yaptığı belirtilmektedir. Üvey akrabalıklarla ilgili olan atasözlerinde, üvey evladın öz, üvey annenin ise öz annenin yerini tutmayacağı söylenmektedir. Üvey anne zihinde kötüyü çağrıştırmakta ve bu “kötü” vurgusu atasözlerine yansıtılmaktadır. Erkek çocuğun eşi için kullanılan gelin ise evlenir evlenmez çocuk yapan, kötü gelin sırnaşık ve kendi eşyasını sadece kendi kullanan bir figür olarak atasözlerine yansıtılmaktadır. Türkçede ehtilerin birbiri ile anlaşmadığı, görümcelerin ve ehtilerin birbirlerini sevmediğine dair pek çok atasözü mevcuttur. İçgüveysi olarak gelen kişi rahatsız edici biri olarak örülmekte, kaynana ise rahatsızlık veren ve ne yapsa gelinine yaranamayan kişi olarak tasvir edilmektedir. Amca kelimesi genelde emmi şeklinde atasözlerinde yer almaktadır. Kişi amca veya dayısından maddi veya manevi yardım beklememeli ve kendi kendine yetmelidir.

Almanca atasözlerinde de Türkçe atasözlerinde olduğu gibi iyi komşuların veya arkadaşların akrabadan daha hayırlı olduğu belirtilmektedir. Akrabaya hizmet etmek cehennem ile bir tutulmakta, malı mülkü olmayanın akrabasından da daha az yardım göreceği veya daha az akrabasının olacağı

söylenmektedir. Bir atasözünde eniştenin gerçek bir dostun yerini alamayacağı belirtilmektedir. Başka bir atasözünde ise, babanın başka bir kadın ile evlenmesi durumunda üvey anne gibi üveye dönüşeceği vurgulanmaktadır. Almancada Türkçede olduğu gibi akraba adları atasözlerinde fazla geçmemekte ve Türkçenin akrabalık adları bakımından daha fazla sözvarlığına sahip olduğu görülmektedir. Bazen aynı anlamı taşıyan kelimeler için farklı kavramlar kullanılmakta (baba-ata, amca-emmi) bazen ise Almancada tek bir kavram ile belirtilen fakat Türkçede farklı kavramlar kullanılarak belirtilen -sözgelimi Tante=Teyze, Hala vs.- akrabalık sözcükleri mevcuttur. Bu durum akrabalıklara ilişkin kavramlar ve tanımlamalar bakımından Türkçenin zengin bir söz varlığına sahip olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Bu çalışmada Horst ve Annelies Beyer (1989) *Atasözleri Sözlüğü* (*Sprichwörterlexikon*) ve Ömer Asım Aksoy (1994)'un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* temel alınarak, akrabalık ve aile ile ilgili Türkçe ve Almanca atasözleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu iki eserde yer alan atasözlerinden hareketle her iki kültürün konu ile ilgili olarak benzerlikleri, farklılıkları ve akrabalık ve aile ilişkilerini ele alışları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Benzerlikler:

Anne her iki kültürde de sevgi ve şefkat içeren bir sözcüktür. Kız çocuklar için rol model ve yol göstericidir. Anne ile ilgili olumsuz atasözlerinde her iki dilde de daha çok evlatların anneye yüklemiş oldukları negatif söylemler yer almaktadır. Baba-oğul ilişkisi ve babanın oğul için rol model nitelikte olduğu her iki dilde de benzer şekildedir. Baba her iki kültürde de maddi ve manevi evlatlarına destek olan fedakâr figürdür.

Hem Alman hem de Türk kültüründe anne ve babalar kendi evlatlarını diğer çocuklar nezdinde daha üstün görürler. “Karga yavrusuna bakmış benim ak pak evladım demiş” atasözü Almancada da yine karga kelimesi ile yer almakta ve içerik olarak “kargaya yavrusu güzel görünürmüş” şeklinde veya yine başka bir Türkçe atasözünde olduğu gibi “kargaya yavrusu şahin görünürmüş” şeklinde ifade edilmektedir. Bir babanın dokuz evladına maddi ve manevi yetebildiği fakat bu dokuz evladın bir babaya yetemediği atasözü aynı içerik ve anlam ile Almancada on rakamı ile yer almaktadır. Burada ise rakamlara atfedilen kültürel veya mitolojik değerler rol oynamaktadır.

Evlat her iki kültürde de genel itibariyle dert olarak vurgulanmakta fakat Almanda ayrıca yaşları büyüdükçe dertlerinin de büyüdüğü belirtilmektedir. Soya çekim ile ilgili atasözlerinde hem Türkçe hem de Almanca atasözlerinde çocukların anne ve babaların karakteristik özelliklerini taşıdıkları veya aksine iyi huylu anne ve babaların kötü huylu çocuklarının da olabileceği belirtilmektedir. Türkçedeki “Armut dibine düşer” atasözü Almanda da aynı içerikte yer almakta fakat bu dilde armut yerine elma kelimesi kullanılmaktadır. Hem Alman hem de Türk kültüründe kardeşler arası kavganın geçiciliği vurgulanmaktadır.

Farklılıklar:

Anne Türk kültüründe yaratıcıdan sonra en fazla hak sahibi olan kişi olarak tasvir edilmekte ve bir aile için ne kadar değerli ve kutsal olduğu sürekli vurgulanmaktadır. Türkçe atasözlerinde anne-kız ilişkisi özellikle belirtilmekte, Almanda ise anne ile ilgili atasözlerinde cinsiyet ayrımından ziyade daha çok çocuk kelimesi ile ilgili atasözleri yer almaktadır. Anne ile ilgili olumsuz Türkçe atasözlerinde erkek çocuğun evlendikten sonra öz anneyi değersizleştirdiği veya anne-kız ilişkisinin maddiyat nedeniyle bozulduğu konu edilmektedir. Almanca atasözlerinde ebeveyn kavramı daha çok yer almakta ve evlatlar üzerindeki sorumluluk ortaklaşa üstlenilmektedir.

Erkek evlat Almanca atasözlerinde nesli ve soyadını devam ettiren veya malın mülkün mirasçısı şeklinde ele alınmamaktadır çünkü ilgili sözlükte baba malından bahsedilen Almanca atasözüne rastlanmamıştır. Türkçede öğüt niteliği taşıyan atasözlerine çok sık rastlanmasına rağmen, Almanda bu içerikte atasözüne rastlanmamıştır. Ayrıca Türkçe atasözlerindeki kadar Almanca atasözlerinde evlatlar arası cinsiyetçi yaklaşım yoktur. Türkçe atasözlerinin aksine Almanca atasözlerinde kız çocukları erken yaşta evlendirilmeleri gereken veya sahip çıkılması ve aileye dert niteliği taşıyan bir figür olarak değerlendirilmemektedir.

Türkçe atasözlerinde anne, baba ve evlatlar arasındaki sadakat, fedakârlık, sevgi ve saygı bağlarının son derece kuvvetli olmasına karşılık, Alman atasözlerinde fazla sevgi ve fedakârlığın çocuğa zarar verebileceği vurgulanmaktadır. Alman atasözlerinde ayrıca aile bağının öneminin aksine evlatlar açısından bireysellik daha ön plandadır.

Türkçe atasözlerinde iyi ya da kötü fark etmeksizin bir kardeşe sahip olunması arzu edilmekte ve kardeşlerin eşlerine kardeşlerinden daha çok

değer verdikleri görülmektedir. Her iki dilin atasözlerinde akrabalara çoğunlukla kötü anlamlar yüklenmektedir.

Türkçe aile ve akrabalık ile ilgili atasözlerinde anne, baba, ata, oğul, kız, evlat, çocuk, kardeş, hısım, akraba, dede, torun, kayınvalide, kayınpeder, gelin, amca, teyze, dayı, üvey evlat ve üvey anne, elti, görümce, kuma ve içgüveysi sözcükleri yer alırken, Almancada ebeveyn, anne, baba, evlat, çocuk, kız evlat, erkek evlat, akraba, enişte, erkek kardeş, kız kardeş ve üvey anne ve baba kavramları yer almaktadır. Bu isimlendirmelerden hareketle Türkçenin aile ve akrabalık ilişkilerini içeren sözcükler bakımından Almancadan daha zengin bir dil olduğu ileri sürülebilir.

KAYNAKÇA

Açık, M. (2019). *Korece’de Konuşma ile İlgili Atasözlerinin Kültürdilbilimsel Açısından İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: E. Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akarsu, B. (1998). *Wilhelm von Humboldt’da Dil-Kültür Bağlantısı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aksan, D. (2015). *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.

Aksoy, Ö. A. (1994). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.

Beyer, H. ve Beyer, A. (1989). *Sprichwörterlexikon*. Leipzig: Bibliographisches Institut.

Dalkılıç, L. Ç. (2015). “Kültürdilbilim Çerçevesinde Rus Dilinde ‘Gibi’ Bağlacı ile Yapılan Benzetmeler ve Deyimlerin İncelenmesi”, A.Ü. DTCF Dergisi, 55 (1). 343-362.

Dilçin, D. (2000). *Edebiyatımızda Atasözleri*. Ankara: TDK Yayınları.

Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Gökalp, Z. (2018). *Kültür ve Medeniyet*. Konya: Gençlik Kitabevi.

Gökberk, M. (1997). *Değişen Dünya Değişen Dil*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Güvenç, B. (2013). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Kalkan, H. K. , (2020). *Deyimlerin İzinde*. Seyfullah Yıldırım (Ed.). Ankara: Berikan Yayınları.
- Kaplan, M. (2018). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karakurt, D. (2012). *Türk Mitolojisi Ansiklopedisi, Açıklamalı-Resimli. Türk Söylence Sözlüğü*. E-Kitap.
- Kavas, Y. (1991). *Açıklamalı Örnekli Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü*. İstanbul: Levent Yayınları.
- Kongar, E. (2013). *Kültür Üzerine*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Köktürk, M. (2017). *Toplum ve Kültür*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Okray, Z. (2015). Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadın İmgesi. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 93-102.
- Roth, H. J. (2011). *Ein Abbild des Himmels. Der Aachener Dom – Liturgie, Bibel, Kunst*. Aachen: Thouet.
- Türk Dil Kurumu (2021). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (2007). *Devirler, İsimler, Eserler, Temeller*, Cilt 1. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Uygur, N. (2018). *Kültür Kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yazoğlu, R. (2002). “Dil-Kültür İlişkisi”, *Ekev Akademi Dergisi*, 6(11), 21-43.
- Yeşil, Y. ve Koçak, M. (2018). Türkçe ve Almanca’daki Köpek Sözcüğüne Yer Veren Deyimlerin Karşılaştırılması. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 1102-1112.

